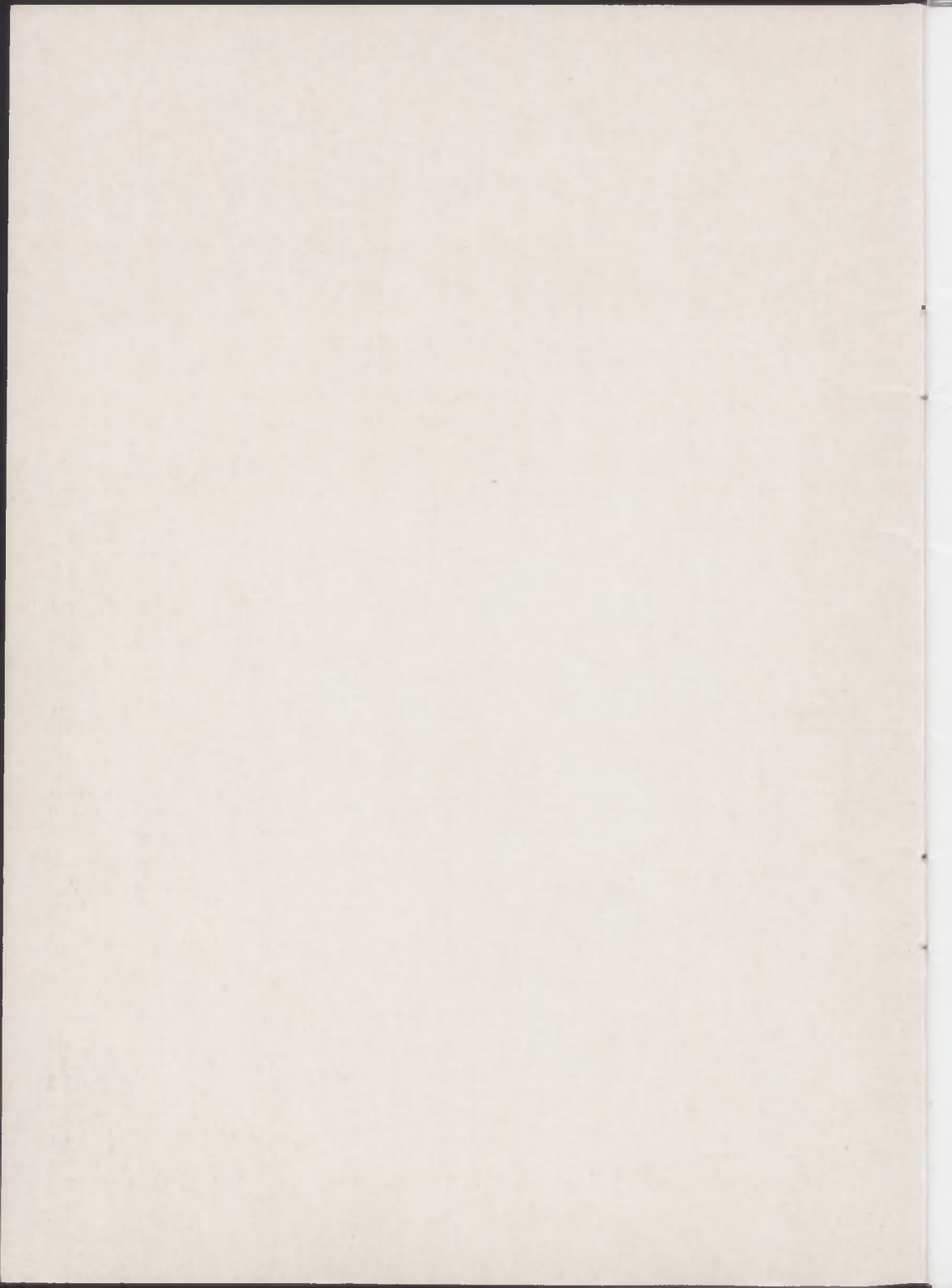

REKOPISY I INKUNABULEY CYSTERSÓW PELPLIŃSKICH KATALOG WYSTAWY

Capitulum primum doctrine prime. fen p
me. libri primi de diffinitione medicine.

mediana ē scientia qua humani corporis dispo-
sitiones noscuntur ex parte qua sanatur. ⁊ ab

360 830

5.10.1971

Jan Grzeszewski, Magdalena Nierzwicka, Krzysztof Nierzwicz

**REKOPISY I INKUNABUŁY
CYSTERSÓW PELPLIŃSKICH
ZE ZBIORÓW
BIBLIOTEKI SEMINARIUM DUCHOWNEGO
W PELPLINIE**

KATALOG WYSTAWY PODMIĘCZONEJ
KULTURZE CYSTERSÓW NA TERENIE DIECEZJI PELPLIŃSKIEJ
ZORGANIZOWANEJ Z OKAZJĄ 700 LECIA ZAŁOŻENIA
ZAKONU CYSTERSÓW

ORAZ

70 LECIA ISTNIENIA MUZEUM DIECEZJALNEGO W PELPLINIE

1971

Wydawnictwo Uniwersyteckiego Centrum Wydawniczego

WYKŁADY
W PIELNI
BIBLIOTEKI SEMINARIUM DUCHOWNEGO
Z SYSTEMU ZŁOŻOW
CYSTERSÓW PIELNICKICH
REKOPISY I INKUNABULY

Wydawnictwo Uniwersyteckiego Centrum Wydawniczego
ul. Uniwersytecki 1, 00-900 Warszawa
tel. 22 625 42 00, 22 625 42 01
e-mail: ucw@ucw.edu.pl
www.ucw.edu.pl

Jan Grzeszewski, Magdalena Nierzwicka, Krzysztof Nierzwicki

**RĘKOPISY I INKUNABUŁY
CYSTERSÓW PELPLIŃSKICH
ZE ZBIORÓW
BIBLIOTEKI SEMINARIUM DUCHOWNEGO
W PELPLINIE**

KATALOG WYSTAWY POŚWIĘCONEJ
KULTURZE CYSTERSÓW NA TERENIE DIECEZJI PELPIŃSKIEJ,
ZORGANIZOWANEJ Z OKAZJI 900-LECIA ZAŁOŻENIA
ZAKONU CYSTERSÓW
ORAZ
70-LECIA ISTNIENIA MUZEUM DIECEZJALNEGO W PELPLINIE

1998

Autor zdjęć: Andrzej R. Skowroński

I strona okładki:

Liber Medicinalis, Rkps. 43/79, fol. 50^v, poz. 4

IV strona okładki:

Graduale, L. 13 fol. 100^v, poz. 1

Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum” Pelplin
Printed in Poland

Drukarnia Wydawnictwa, Pelplin, ul. Biskupa Dominika 11

ISBN 83-87668-21-4

854609

St. Dr.

Q.236 / 2003

WSTĘP

Potrójna okazja sprawiła, że Dyrekcja pelplińskiego muzeum powzięła decyzję o zorganizowaniu wystawy, której katalog prezentujemy poniżej. Pierwszą z okazji jest 70-lecie powstania Muzeum Diecezjalnego z inicjatywy ówczesnego biskupa chełmińskiego Stanisława Wojciecha Okoniewskiego – obecnego patrona pelplińskiej instytucji; drugą – dziesiąta rocznica zorganizowania obecnej ekspozycji w nowym gmachu, oddanym do użytku w 1988 r., stanowiącym obecnie jeden z największych diecezjalnych kompleksów muzealnych w Polsce. I wreszcie trzecia – bodaj najważniejsza – okazja, która podyktowała jednocześnie temat wystawy, to 900-lecie założenia zakonu cystersów.

Nie przypadkowo też przedmiotem wystawy uczyniono książkę. Szczególnie odnosi się to do Pelplina. Biblioteka miejscowego opactwa w ciągu wieków należała do najświetniejszych na Pomorzu, przewyższając znacznie swymi bogatymi zbiorami liczne klasztory tego terenu. Jako jedna z nielicznych w sporej części dochowała się do naszych czasów, dając zarówno świadectwo wysokiego poziomu kultury umysłowej miejscowych zakonników, jak i – co szczególnie odnosi się do pięknie zdobionych rękopisów i inkunabułów – dowód niezwykłych aspiracji i zapotrzebowań na wysokiej próby dzieła sztuki oraz potwierdzenie znacznych walorów miejscowego skryptorium i warsztatu miniatorskiego funkcjonującego w murach klasztoru.

Zaprezentowane na wystawie średniowieczne rękopisy i XV-wieczne druki wybrano pod kątem szczególnych walorów artystycznych ich dekoracji oraz ze względu na unikalność poszczególnych egzemplarzy, tak zarówno – co zrozumiałe – w odniesieniu do niepowtarzalnych przecież manuskryptów, jak i inkunabułów. Wśród tych ostatnich wszakże, pewna część stanowi pozycje unikatowe, zachowane do czasów współczesnych jedynie w bibliotece pelplińskiej.

Pierwszą część wystawy tworzy 19 cysterskich rękopisów średniowiecznych spisanych od XII do XIV wieku oraz słynna – mająca swą bogatą literaturę – XVII-wieczna tabulatura organowa. Znaczny fragment ekspozycji stanowią zarówno produkty importowane, głównie z francuskich warsztatów skryptorskich (poz. 3, 4, 17), które być może w części trafiły do Pelplina, jak kilka innych tomów poprzez macierzysty klasztor w Doberanie a także dzieła pochodzące ze środowisk miejscowych (np. poz. 1, 2, 15, 16).

Spośród najcenniejszych woluminów warto wymienić dwa XIV-wieczne graduały (poz. 1, 2), z których na szczególną uwagę zasługuje przepiękny, monumentalny wolumin opatrzony współczesną sygnaturą L 13. Zawiera on kilkanaście kompozycji figuralnych inicjałowych i samoistnych marginalnych, wykonanych zapewne w miejscowej pracowni miniatorskiej. Pięć inicjałów filigranowych uzupełniono wyobrażeniami postaci ludzkich, wykonanych piórkiem i podkolorowanych akwarelą. Równie interesująco prezentują się: XIII-wieczny paryski kodeks z komentarzami Piotra Lombarda do listów św. Pawła (poz. 3) ozdobiony dwunastoma złożonymi inicjałami z przedstawieniami figuralnymi oraz pochodzący również z Paryża *Liber medicinalis* (poz. 4), którego dekoracje inicjalne urzekają nasyconą kolorystyką w wielu przypadkach podkreśloną złotem. Niezwykle cenne są również trzy kodeksy, które swój rodowód wywodzą z macierzy pelplińskiego opactwa – Doberanu. Są to skromnie zdobione *Sermones* Piotra Comestora (poz. 6) i św. Augustyna (poz. 7) oraz Jeremias glossatus (poz. 5) – na wystawie eksponowane na kartach z doberańskimi zapiskami proweniencyjnymi. Spośród najstar-

szych rękopisów wyróżniają się dwa tomy Biblii z przełomu XII i XIII wieku (poz. 9 i 10), które prawdopodobnie trafiły do Pelplina także poprzez Doberan. Ich dekoracja ogranicza się do plecionkowo-roślinnych, niekiedy zoomorficznych inicjałów wielobarwnych.

Ostatnim eksponatem rękopiśmiennym jest słynna pelplińska tabulatura organowa, sporządzona w latach 1620-1630 przez zakonika cysterskiego Feliksa Trzcińskiego, która stanowi jedno z największych europejskich XVII-wiecznych źródeł muzycznych (poz. 20). W jej skład weszło 911 kompozycji wielogłosowych znanych kompozytorów włoskich, niemieckich oraz polskich.

Większość woluminów rękopisów okrywa ciężka, pozbawiona dekoracji, monumentalna okładzina w białą skórę na deskach ze skórzanymi zapieczkami, wykonana najprawdopodobniej w miejscowym warsztacie klasztornym.

Obok manuskryptów, wystawiono 17 woluminów pierwszych dzieł drukowanych – inkunabułów. Cysterski zasób tych druków obliczany jest na około 90 pozycji, co plasuje go na pierwszym miejscu spośród wszystkich zespołów proveniencyjnych seminaryjnej ksiąźnicy.

Podczas doboru eksponatów kierowano się zarówno ich zdobnictwem oraz rzadkością występowania w bibliotekach polskich. Tak też cztery dzieła (poz. 26, 27, 32, 36) stanowią absolutnie pozycje unikatowe w zbiorach polskich a dalsze cztery notowane są zaledwie w kilku kolekcjach kraju.

Zespół unikatów otwiera *De officiis* Cicerona drukowany w weneckiej tłoczni Marinusa Saracenusy w 1487 r. (poz. 26). Godnym uwagi są również *Meditationes* Ludofa de Saxonia (poz. 36), które wyszły spod pras Jana de Padeborn w Louvain w 1487 r. Ich wartość dodatkowo podkreślona jest przez fakt, iż w kolekcji pelplińskiej znalazły się w formie daru od przyjaciela Mikołaja Kopernika – archidiakona i kanonika warmińskiego Jana Scultetiego.

Wiele woluminów zasługuje na wyróżnienie z racji ciekawych opraw i zdobnictwa inicjalnego. Obie te cechy łączą w sobie cztery

tomy dzieła Alexandra de Hales *Summa universae theologiae*, tłoczono w znakomitej norymberskiej oficynie Antoniego Kobergera (poz. 1-4). Każdy z nich posiada wstępny inicjał złożony i okazałą oprawę w brunatną skórę ze ślepo tłoczoną dekoracją. Wartym ekspozycji jest również *Rationale divinorum officiorum* Guillelma Durantiego z dwoma wstępnymi wielobarwnymi inicjałami podkreślonymi złotem (poz. 30). Na oprawie tomu zachował się komplet kościanych guzów ochronnych zabezpieczających książkę przed zniszczeniem. Złożonym inicjałem z floraturą wyróżnia się także wielkie i niezwykle popularne dzieło Jakuba de Voragine *Legenda aurea*, drukowane w Strassburgu w 1482 r (poz. 33).

Nie sposób tutaj opisać wszystkie dzieła. Każde z nich jest niepowtarzalne i godne szczególnej uwagi. Ich szlachetne piękno, dostojność i niezwykły – jak na setki lat istnienia – stan zachowania z pewnością wprawia w zachwyt i pobudza wrażliwość zwiedzających.

Na zakończenie autorom pozostaje miły obowiązek podziękowań, które składamy przede wszystkim na ręce Dyrektora Biblioteki Seminaryjnej ks. kanonika Henryka Mrossa za udostępnienie cennych woluminów na wystawę oraz Dyrektora Archiwum Diecezjalnego ks. dra hab. Anastazego Nadolnego za wszelką pomoc w pracach nad powstaniem ekspozycji. Trudno również nie podziękować Dyrektorowi Muzeum Diecezjalnego ks. dr. Romanowi Ciecholewskiemu – pomysłodawcy wystawy, który wspierał nas wieloma cennymi radami. Na koniec nie zapominamy również o Dyrektorze Wydawnictwa Diecezjalnego „Bernardinum” Panu Tadeuszu Serockim, którego pomoc wydatnie przyczyniła się do zwieńczenia całości prac niniejszym katalogiem.

Graduale, L. 13
fol. 95^v, poz. 1

apō quos hosp
 ite salutem
 fies de. **A**u
 dicit uos unan
 im oculo scō.
 Salutem mea
 manu pauli. q
 d d a tunc dūm
 ustrum xpm
 sit anathema. **A**
 ranatha. **T**
 dūm ustrum xpm
 uobis carnis
 mea cū omib;
 uob in xpo ihu
 amet. **I.**

Petru
 s. **A**u
 dicit uos unan
 im oculo scō.
 Salutem mea
 manu pauli. q
 d d a tunc dūm
 ustrum xpm
 sit anathema. **A**
 ranatha. **T**
 dūm ustrum xpm
 uobis carnis
 mea cū omib;
 uob in xpo ihu
 amet. **I.**

Au
 dicit uos unan
 im oculo scō.
 Salutem mea
 manu pauli. q
 d d a tunc dūm
 ustrum xpm
 sit anathema. **A**
 ranatha. **T**
 dūm ustrum xpm
 uobis carnis
 mea cū omib;
 uob in xpo ihu
 amet. **I.**

Petru
 s. **A**u
 dicit uos unan
 im oculo scō.
 Salutem mea
 manu pauli. q
 d d a tunc dūm
 ustrum xpm
 sit anathema. **A**
 ranatha. **T**
 dūm ustrum xpm
 uobis carnis
 mea cū omib;
 uob in xpo ihu
 amet. **I.**

Z dziejów biblioteki cystersów pelplińskich

Na Pomorzu Gdańskim, w jego części zwanej Kociewiem, przez ponad pięć wieków (1276 – 1823) istniała i prężnie funkcjonowała placówka zakonu cystersów – pelpliński klasztor *Beatae Mariae Virginis*.

Klasztor znalazł w Pelplinie odpowiednie warunki dla pomyślnego rozwoju, a obowiązek lektury odpowiednich ksiąg wynikający z *lectio Divina* oraz wypracowany przez lata znaczny potencjał gospodarczy sprzyjał rozwojowi biblioteki klasztornej, do tworzenia której zobowiązywały odpowiednie artykuły reguły św. Benedykta i Statutów Kapituły Generalnej.

Biblioteka opactwa dzieliła losy swojego właściciela od początku powstania klasztoru, aż do jego likwidacji. Od 1829 roku weszła zaś w skład biblioteki przeniesionego z Chełmna do Pelplina Seminarium Duchownego i do dnia dzisiejszego stanowi jeden z cenniejszych zespołów proveniencyjnych tejże biblioteki.

Z liczącej zapewne kiedyś kilka tysięcy woluminów starej księżnicy cysterskiej przetrwało do dzisiaj ok. 2000 tomów, z czego część to rzadkie rękopisy i inkunabuły.

Na podstawie znanych zwyczajów cysterskich możemy stwierdzić, że pierwszy księgozbiór przywędrował do Pelplina zapewne przez pobliskie Pogódki z macierzystego Doberanu, jako fond uposażeniowy. Księża Stanisław Kujot i Roman Frydrychowicz opierając się na zapisach z kroniki klasztornej wyliczają dokładnie kodek-

sy wchodzące w skład tego uposażenia. Były to mianowicie zachowane częściowo do dzisiaj: *Hieronymi in Vetus testamentum* (poz. 10), *Interpretatio proverbiorum Salomonis*, *Petri Comestoris sermones de festis* (poz. 6). Ci dwaj badacze pelplińskiego opactwa zaznaczają przy tym, że przywiezione księgi zaopatrzone były w wyraźne noty proveniencyjne. Pierwsza z nich miała na ostatniej karcie zapis: *Venerabili Mattheo in Doberan patri fatur A. dictus Abbani in Sora orationem*, dwie pozostałe zaś noty jednakowej treści: *Liber sancte Marie perpetue virginis in Doberan*.

Poza trzema wyżej wymienionymi kodeksami kronikarz pelpliński wspomina też o Graduale, o którym zostawił następujące świadectwo: *liber est antiquissimus et propter sui vetustatem putatur de Doberrano allatus in primo Fratrum adventu*.

Śmiało można więc powiedzieć, że z biblioteką pelplińską mamy do czynienia od samego początku powstania opactwa, od momentu osiedlenia się konwentu w Pelplinie i w jej skład wchodziły conajmniej cztery wymienione wyżej kodeksy.

Zastanawia jednak fakt, że kronikarz nie wspomina nic o księgach, które zgodnie z nakazami konstytucji cysterskich powinny były stanowić część uposażenia nowej fundacji. Być może jednak było to dla niego tak oczywiste, iż nie uważał nawet za stosowne, by o tym wspominać. Prawdopodobne może być też to, iż w chwili spisywania kroniki, a było to już w XVII wieku, zostały one po prostu zaczytane.

Znane archiwalia pelplińskie w ogóle nie wspominają o umiejscowieniu pierwotnej biblioteki. Można więc mówić o położeniu jej lokalu w sposób tylko hipotetyczny. Pomimo braku odpowiednich źródeł dla najwcześniejszych dziejów biblioteki można jednak z dużą pewnością przyjąć, że pierwszym lokalem, w którym przechowywano księgi w opactwie pelplińskim był klasztorny skarbiec. Wzór ten przynieśli do Polski sami benedyktyni i cystersi. Trudno więc sądzić, by pelpliński konwent odstępował od tego przyjętego z zachodu wzoru.

Wydaje się też, że pierwotnym sprzętem służącym do przechowywania ksiąg były skrzynie zwane *cista* lub pudła zwane *capsa*.

Księgi leżały w nich grzbietem do dołu. Lico kart, na którym zapisywano krótki tytuł zwrócone było ku górze i po otwarciu skrzyni natychmiast można było zidentyfikować księgi.

Z biegiem czasu do przechowywania książek w klasztorze zaczęto używać zapewne pokrewnych genetycznie ze skrzyniami szaf. Podobnie jak skrzynie były one szczelnie zamykane, a książki leżały lub stały w nich grzbietem do ściany. Szafa taka, zwana *armarium commune* mieściła się często we wnętrzu, pomiędzy wejściem do zakrystii, a wejściem do kościoła.

Gdy księgozbiór urastał i już się we wnętrzu nie mieścił, ustawiano obok niej zwykle ruchome szafy lub półki, po czym nieraz całe jedno skrzydło krużganków, oddzielone od reszty przepierzeniem, zamieniano na bibliotekę.

W przypadku klasztoru pelplińskiego mogło być też tak, iż książki nie były skupione w jednym, specjalnie do tego przeznaczonym pomieszczeniu, lecz rozlokowane w różnych częściach klasztorowego budynku, zależnie od przeznaczenia. Tak np.: w skarbcu przechowywanoby cimelia, w zakrystii księgi liturgiczne, na chórze księgi chórowe, legendarze, kazania i statuty kapitulne, w archiwum dokumenty, kopiarze, kronikę klasztorną, w refektarzu książki dla spełniania obowiązku tzw. *lectio* w czasie posiłku lub bezpośrednio po nim, w kapitularzu martyrologium, nekrologi, regułę, w infirmerii książki dla chorych, w bibliotece wspólnej księgi do codziennego użytku.

Zgromadzenie dość pokaźnego księgozbioru zawsze nasuwa pytanie o źródła jego zaopatrywania. Pierwsze księgi – jak wiemy – dotarły do Pelplina z Doberanu. Nie ulega jednak dzisiaj żadnej wątpliwości, że opactwo zostało uposażone w sposób niewystarczający i dlatego stanęło bardzo wcześnie przed potrzebą rozwiązania tego naglącego problemu. Jednym z pierwszych więc i zarazem najbardziej podstawowym źródłem nabytków musiało stać się własne skryptorium.

O działalności pelplińskiego skryptorium, bez wątpienia współdziałającym z pracownią malarską, gdzie niejednokrotnie ta sama

ręka wykonywała tekst, jak i oprawę graficzną dowiadujemy się z kroniki klasztornej. Informuje nas ona m.in. o tym, że w roku 1370 napisana została dla chóru opata piękna książka boskiego oficjum na godziny nocne i nieszpory w okresie zimowym. W 1372 roku skryptorium klasztorne wydało drugą książkę dla chóru opata na oficjum nocne i nieszpory na porę letnią. W 1375 księgozbiór pelpliński wzbogacił się o kolejny nabytek własnego wytworu, mianowicie ładny *graduall dla chóru opata*. Trzeba liczyć się tutaj z faktem, jak sugerują to badacze, że może w tym wypadku chodzić nawet o słynny *graduall* oznaczony współczesną sygnaturą L 13 (poz. 1).

Oczywiście miejscowe skryptorium nie ograniczało się tylko do kopiowania ksiąg liturgicznych, lecz tworzyło także księgi teologiczne. W kronice klasztornej możemy wyczytać, iż w 1395 roku napisana została książka teologiczna zawierająca *konkluzje 3 ksiąg Sentencji*, zebranych przez Dionizego z Florencji, eremity św. Augustyna. Pisarz pamiątkę tę nam przekazał na marginesie tej książki tymi słowami: *Książka ta napisana została w roku Pańskim 1395 w dzień Gerwazego i Protazego, świętych Męczenników, dla O. Jana w Pelplinie przez ręce Konrada, pisarza tego czasu*.

Zapis ten jest dzisiaj dla nas tym cenniejszy, gdyż księga, zaopatrzona w identycznie brzmiący kolofon, zachowała się w zasobach biblioteki seminaryjnej. Jest to mianowicie łacińsko – niemiecki, pergaminowy kodeks o wymiarach 25 x 18,5 cm, złożony z 98 kart. Opatrzony jest on obecnie biblioteczną sygnaturą Rkp. 85.

Dalsze informacje o wytworach pelplińskiego skryptorium są w zasadzie szczątkowe. Może do ciekawszych należy jeszcze ta, która mówi, że kopiowaniem ksiąg zajmowali się też pelplińscy opaci. Kronikarz podając wiadomość o Piotrze Belschnitzu z Pucka zanotował: *to wszystko zapisane mamy w różnych książkach naszej biblioteki, które on własnoręcznie napisał*.

Późnym, bo pochodzącym z XVII wieku wytworem pelplińskiego skryptorium jest też siedmiotomowa tabulatura pelplińska – jedno z największych źródeł muzycznych w Europie dla tego czasu (poz. 20).

Do istotniejszych źródeł pomnażania pelplińskiego księgozbioru trzeba zaliczyć też zakupy. Być może jedne z pierwszych ksiąg, jakie dotarły do Pelplina, zakupywane były jeszcze w Doberanie. Nie ma dzisiaj na to, niestety, żadnego dowodu. Niewątpliwie, z biegiem czasu, gdy konwent stawał się coraz bogatszy, mógł przeznaczać pewne sumy pieniężne nie tylko na utrzymywanie własnego skryptorium czy pojedynczych kopistów, ale też na sprowadzanie ksiąg z zewnątrz.

Przypadkowe i zapewne wrywkowe tylko zapiski z kroniki klasztornej podają, że w 1410 roku klasztor zakupił w Paryżu dwa tomy historycznego dzieła *Speculum historiale*. W prowizorium budżetowym konwentu na rok 1598 opat Mikołaj Kostka przeznaczył na zakup książek dla chóru i do wspólnego użytkowania braci cały dochód, jaki przynosiły łąki w Szpęgawie i w Dąbrowie. Pod rokiem 1618 zanotowano, że księgarzowi Krause z Gdańska wypłacono niebagatelną sumę, bo aż 1400 złotych. W roku 1679 wydano na książki 300 florenów, zaś w 1682 roku konwent zakupił dzieło Wawrzyńca Beyerlinga *Theatrum humanum* w 8 tomach za sumę 95 florenów. Dbając widocznie o księgozbiór zdecydowano się też zapłacić po 3 floreny i 15 groszy za oprawę od tomu.

Bliskość Gdańska sprawiała, że tam niewątpliwie nabywano najwięcej dzieł. Trzeba liczyć się jednak z faktem, że książki kupowano i w innych ośrodkach wydańniczych i księgarskich, chociażby u samych cystersów w Mogile i pobliskiej Oliwie, u Jezuitów w Braniewie, Kaliszu i Wilnie, u Braci szkolnych w Warszawie. W grę wchodzi tu też Kraków, Poznań i Toruń.

Zawartość treściowa zakupywanych dzieł determinowana była celami realizowanymi przez zakon. Według założeń księgozbiór zakonny miał służyć pomocą w doskonaleniu się w świętości, w nauce, wspomagać działania duszpasterskie oraz umożliwiać prace pisarsko – naukowe. Do najczęściej więc czytanych i kupowanych ksiąg należała *Biblia* i konkordancje do niej, żywoty świętych mężów, pisma ascetyczne, kroniki i dzieła z historii Kościoła, pi-

sma patologiczne i kanonistyczne. Stanowiły one podstawę zakupów dla każdej biblioteki klasztornej.

Do najlepiej udokumentowanych sposobów powiększania pelplińskiej librarii należą dary i zapisy testamentowe. Zakonnicy pelplińscy świadomi ważności wszelkich ofiar, potrzebnych dla normalnego funkcjonowania klasztoru, wystarali się o odpusty dla wiernych ofiarujących także i książki. Pod rokiem 1417 kronika klasztorna notuje następującą informację: *dnia 29 listopada sześciu Kardynałów udzieliło każdy 100 dni odpustu wiernym wszystkim nawiedzającym nasz kościół [...]. Również pomagający w remontach kościoła i kaplic, dający i ofiarujący kielichy, ornaty, świeczniki, książki i wszelkie ozdoby [...] zyskują te same odpusty.*

Do jednych z największych i najlepiej wykształconych benefaktorów pelplińskiego opactwa należał Jan Sculteti – kanonik i archidiacon warmiński. Pochodził z Królewca. Studiował w Koloni i Heidelbergu. W 1481 roku pełnił funkcję dziekana sztuk wyzwolonych na uniwersytecie w Heidelbergu, a w latach 1487-1493 był jego rektorem. Od roku 1488 wykładał też teologię na tamtejszym uniwersytecie. Po powrocie na Warmię w 1497 roku utrzymywał bardzo żywe związki z klasztorem pelplińskim i jemu to zapisał pod koniec życia swój cenny księgozbiór. Do dnia dzisiejszego zachowało się w pelplińskiej ksiąźnicy 6 ksiąg pochodzących z jego legatu. Wszystkie mają wyraźny odręczny wpis donacyjny pochodzący z XVI wieku, który brzmi: *Ex legatione Monasterio Polpl[inensis] Doctoris Joa[n]nis Scultheti Canonici et Archidiaconi Warmen[sis]* (poz. 25, 36).

Książdz R. Frydrychowicz opierając się wyłącznie na zapisach umieszczonych w *Kronice* i *Liber Mortuorum* wymienia nazwiska 21 darczyńców pelplińskiej biblioteki. Wstępne tylko badania nad dziejami cysterskiej librarii wykazują, że lista ta jest niepełna. Brakuje tam bowiem chociażby takich nazwisk jak: Herman Hann – malarz gdański, Matka Magdalena Mortęska – ksieni benedyktynek chełmińskich i wielka reformatorka życia duchowego, Mikołaj Cichowski – jezuita, biblista i pisarz teologiczno – polemiczny.

Generalnie jednak rzecz biorąc wydaje się, że największa liczba darczyńców wywodziła się z kręgów duchowieństwa katedralnego warmińskiego, pomezańskiego i kołobrzeskiego. Kilka zaś tylko not memoratywnych poświęcono duchowieństwu miejskiemu i wiejskiemu.

Wśród różnego rodzaju not proveniencyjnych, które znajdujemy na kartach ksiąg z dawnej cysterskiej librarii jedne przyjmują krótką formę wskazującą tylko na aktualnego właściciela księgi np.: *Liber Beatae Mariae Virginis in Pelplin*, inne zaś są rozbudowane i zawierają m.in informacje jaką drogą dana księga znalazła się w bibliotece np.: *Liber Beatae Mariae Virginis in Pölplin donatus a R. D. Fabiano Roman Parocho Laissen[is] Ao 1612*. W przypadku takim bibliotekarz zapisem stwierdzał fakt, iż pozycja trafiła do biblioteki na mocy testamentowego legatu bądź daru.

Szczególnie godne uwagi są te zapisy, które z jednej strony ujawniają właścicieli poprzedzających księżnicę pelplińską, z drugiej zaś wskazują na dalszą drogę księgi jaką przeszła ona już po opuszczeniu biblioteki pelplińskiej. Przykład takiej bardzo rozbudowanej noty znajdujemy w egzemplarzu Guillemusa Durantiego *Rationale divinatorum officiorum*, który obecnie przechowywany jest w zbiorach Biblioteki Gdańskiej PAN (sygn. XV. 722).

Do ciekawszych zapisów należą też te, które świadczą o tym, iż księga przekazana została konwentowi przez samego autora dzieła. Z sytuacją taką spotykamy się np. w pracach darowanych przez Mikołaja Cichowskiego, na kartach których zapisano, że *Liber B.M.V in Polplin ab ipso donato authore 1653*.

Ustalenia Klemensa Konstantyna Jażdżewskiego o braku stosowania sygnatur w cysterskich księgozbiorach nie potwierdzają się w pelplińskich rękopisach i inkunabułach. Odnajdujemy w nich bowiem ślady stosowania sygnatur. W rękopisach przyjmują one postać majuskuły *B* połączonej z cyfrą arabską np.: *B.88*, w inkunabułach zaś postać majuskuły *C* wraz z cyfrą, bądź majuskuły *C* z minuskułą *c* połączonych z cyframi arabskimi np.: *C. 58, C.c. 108*.

Sygnatury te umieszczone są zazwyczaj na wyklejce górnej okładziny.

Trudno jest dzisiaj dokładnie ustalić pierwotny sposób opracowania interesującego nas księgozbioru. Cystersi, jak wiadomo, na porządkowanie bibliotek zdobyli się w zasadzie dopiero u schyłku średniowiecza. Można jednak przypuszczać, że w chwili osiągnięcia jakiejś wielkości, sprawiającej kłopoty w korzystaniu z księgozbioru, potrzebne było, podstawowe przynajmniej, jego uporządkowanie. Dla uchwycenia całego księgozbioru wystarczył zapewne wtedy bardzo prosty spis inwentarzowy bądź katalog, który niestety nie zachował się do naszych czasów. Dysponujemy jednak świadectwem pośrednim potwierdzającym istnienie takiegoż katalogu. Mianowicie kronikarz pelpliński pod rokiem 1382 podał informację o śmierci mistrza krzyżackiego Winryka. Zapisał tam, że *rok i dzień zgonu na marginesie jakiegoś starego katalogu naszej biblioteki jest zanotowany*. Trudno tutaj silić się na datację jego powstania, gdyż poza tą krótką relacją kroniki nie znajdujemy na ten temat żadnych wiadomości. Możemy jedynie przypuszczać, że nie różnił się zbyt-
nio w swej formie od innych klasztornych katalogów tego czasu i spełniał podobną jak gdzie indziej funkcję ewidencyjno-kontrolną, potem zaś informacyjną o treściowej zawartości księgozbioru.

Poza inwentarzem lub katalogiem orientację w księgozborze mogło ułatwiać ustawienie go według grup rzeczowych, jak też jakieś dodatkowe informacje w postaci napisów na szafach względnie skrzyniach, bądź także nalepki na książkach z podanymi autorami i tytułami.

Bardzo trudno też obecnie ustalić w jakim stopniu księgozbiór pelpliński był udostępniany i czytany. Wobec braku dokumentów niemożliwe jest też ustalenie dokładnej liczby i kategorii jego czytelników. Przypuszczać jednak należy, że nie mogło być tutaj mowy o jakimś szerszym jego udostępnianiu. Z drugiej jednak strony, nie można też stanowczo twierdzić, iż takiego wypożyczania nie było. Księgozbiór klasztorny miał wprawdzie służyć przede wszystkim

liber scc marie & in doctas;

Almon spuat diuina spuat copollit hunc libellu.
 De mptis xpi & ecclie et quod in epistola sua fecit xpi.
 ecclie & canticu sup thalamo. Unde canticu canticor uocant
 hunc libellu qd oia canticu sup excolit. Sic eni dicit rex regum
 & dñs dñatū & sollemnita sollemnitatū sic dicunt canticu
 canticor ob excellentiā & dignitatē. Est autē hoc obscurissimū
 liber iste qd nullo ibi cōmemorant psona. Quasi eni canico
 stilo cōpositū. **O**sculet me osculo oris tui. **V**idetur autē uariū est
 synagoga aduentū xpi qñ diceret. Tōtū michi aduentū suū
 pmissit p pphas ueniat gñā. **O**sculet me osculo oris tui. id ē pñ
 ipm in loquat. **Q**uia meliora sūt ubera tua uino. **R**epente ad
 ipm enī desidio flagitabat uerba cōdēt: subdit. **Q**uia meliora
 sūt u. t. n. pñ. **Q**uia xpi dilectio euangelii itelligit. qd eo uolūti
 lacte nutrit infantia credentiū. **U**inū autē austeritate legi
 significat. **U**bera x meliora sūt uino. **D**ilectio euangelii
 melior est austeritate legis. In lege enī nulla reseruat peniten
 tia: pñ pñ ut q occiderit occidat. **E**uangelii autē dñe. **N**olo
 mortē peccatoris. **C**etera. **F**lagrantia unguentis optimis. **U**n
 gentia sūt dona sps scī uel etiā opimones uirtutū; de quibz apst.
 xpi b oñ odor sum. **O**leū effusū nomen tuū. **N**omen tuū o
 xpi. **E**ffusū est. **C**rimina grece unctio latine unde. **S**pe. **N**omen xpi
 ab unctione uocitū est. **S**olet enī sps scī olei nōie appellari. **I**n iuxta
 qd psalmista ait. **U**inxit te dñs oleo. id est spū scō. **L**ocoleū
 effusū est. quando hec grā quā xps singularit data ē oibz electis.
Quia xps xpiam dicunt participatione nominis xpi et bñi
 stillatū sed effusū oleū dñi. **Q**uia habundant hec grā dñi data ē
 fide xpi recolentibz. **D**eo adolecentule dilexerūt te. **I**dolatriā
 tūle dñi aie elector: qd ibaptismo reliquerūt sordes ueteris
 hominis. **R**enouate sē in xpo. **B**ene autē femineo genio dñi
 qd aie fecit quo maioris fragilitatis scōsae sūt eo amplī xpm
 diligēt. **I**c ē mutatio psona. **I**lla adent locuta ē synagoga
 hic incip loq ecclā de gentibz. **T**rahe me post te: currem
 & cetera. **U**ia inquit mea infirmitatē cognosco unde me

Ver acie. Trahe me post te currem simul

Biblia,
Rkps. 10/12, fol. 2^v, poz. 9

receptor. In li
n ut sapie ca
at si dica qd h
ac septa ds e
effices i qnti
it. Thicta uo
bhoibz. 2. gfa.
tagi. cu dr ca
ie ds. Et qa ei
s ido de ca dr
u i ex glui ea
nator frus fu
it i ubo ppoito
tibi. i. aduili
n tota ecclie de
etes doctnam
pnti. 7. gla in
p. m. 1. logi
n ite 7. pacem
t anos uite
7. uulificante.
qa. f. ma 7. lu
entat. s. ane
dine. dieru. q.
apit. in pnti
im ipis inf
agitar. cu dr
ma. f. forma
tis. forma

q̄ uia dñm ē in tres libros dñr. sy-
libra eccl̄ie ⁊ cātica cāticōu. cet̄
no ut lib sapie et eccl̄icus nō sūt
de cānone ut patz. **¶** lēo in plogo
galeato neq̄ hē in hebr̄o ⁊ iō con-
tr̄pōsibz ad p̄tis intede nō ppono

anabole. **CLF**
salonis. **CLF**
libru salonis q
dr pabole aliq
dicat qz iste lib
ordiate scriptus
fuit a salone

utq; ad iram. capm idusue. i. rei-
duo hui' libri q; tiner' clausos. &
no eraudia q; tñsit tpe mti ant'
ad defuolos. ul' q; no ye pē ntebt
f. amoe boni. f. tm timoe & horioe
mali pene qñti abutietes. qñs fu-
it pena rēis anthyochi pñt qđ no
fuit erauditus. ii. iachab. ix. dato
iqđ sit uā pma nō tñ semp eraudi-
ato qñti ad amocōm tñtis pene
sed scy eraudit' qñti ad amocōm
culpe. Ita tñ lēa uidet' loq' idu ob;
mois pñtis nō subdit'. eo ad ero-
sam habuerit disciplina sicut tri-
nosus obit uertine. & timore dñi
nō succedit. q' facit declinat a pccō.

członkom zakonu dla spełniania celów wyznaczonych przez podjętą misję, ale zapewne dopuszczano sporadycznie do wypożyczania książek poza klasztor. Świadectwem takich wypożyczeń jest chociażby zapis, który bibliotekarz umieścił na karcie kodeksu oznaczonego obecnie sygnaturą: F. 729. Nota ta brzmi: *Joannes Domino-vius [...] librum hunc monasterii Pelplinensis quod cum cognovisset eiusdem monasterii reddidit.*

Zazwyczaj z racji specyfiki przechowywania księgozbioru formy i miejsce udostępniania były zróżnicowane. Wspomniany już K. K. Jażdżewski wyróżnia dla bibliotek cysterskich kilka takich form i miejsc:

- zbiorowe udostępnianie w czasie spełniania obowiązku wynikającego z *lectio* czy *collatio*. Mogło to mieć miejsce na chórze, w kapitułarzu i refektarzu;

- zbiorowo – indywidualne prezencyjne udostępnianie w bibliotece głównej klasztoru, kapitułarzu, bądź podczas zimy w ogrzewanej izbie;

- indywidualne udostępnianie z niszy w krużganku, gdzie mógł być wolny dostęp do półek;

- indywidualne krótkoterminowe do cel;

- indywidualne długoterminowe, zazwyczaj roczne depozyty do cel na początku wielkiego postu.

Wypożyczanie na terenie klasztoru dawało się najprawdopodobniej objąć pamięcią bibliotekarza, tak, iż nie potrzebował on pobierać żadnych pokwitowań ani rewersów.

KATALOG

Rękopisy

1. GRADUALE

łacina, notacja muzyczna, XIV w.

pergamin, 355 x 560 mm, kart 191.

Oprawa: deska, pergamin, narożniki, resztki zapięć (XV/XVI w.)

Rękopis zawiera m.in. 11 dużych podkolorowanych akwarelę inicjałów figuralnych oraz liczne inicjały filigranowe i wstęgowe; na marginesach 5 rysunków z przedstawieniem m.in. Tronu Łaski oraz klęczącego mnicha (k. 100v).

Rkps. L 13

2. GRADUALE

łacina, notacja muzyczna XIV w.

pergamin, 43 x 30 cm, k. 206.

Oprawa: deska, skóra biała, tłoczenia ślepe, narożniki, zapięcia (XVI/XVII w.)

Manuskrypt zawiera wstępny złożony, dużych rozmiarów figuralny inicjał z wizerunkiem Chrystusa i przedstawieniem lwa ożywiającego lwiątko, pozostałe inicjały są dwubarwne niebieskoczerwone.

Rkps. L 21

3. PETRUS Lombardus

Commentaria in Epistolas beati Pauli cum textu eiusdem.

łacina, XIII w.,

pergamin, 410 x 285 mm, kart 161.

Oprawa: deska pozbawiona skóry, ślady zapięć (XIV/XV w.)

Rękopis zawiera m.in. 12 inicjałów złożonych z przedstawieniami figuralnymi zawartych wewnątrz liter „P” oraz kilka inicjałów z przedstawieniami zoomorficznymi i florystycznymi.

Rkps. 4/8

4. LIBER MEDICINALIS

Liber medicinalis ad Almansorem.- Avicenna: Canon medicinae.

łacina, XIII/XIV w.,

pergamin, 335 x 230 mm, kart 203.

Oprawa: deska, skóra biała, resztki zapięć, ślady inkatenacji pulpitowej (XIV/XV w.)

Rękopis zawiera m.in. wielobarwne i złożone inicjały figuralne, z ornamentami plecionkowymi oraz przedstawieniami zoomorficznymi. Inicjał „D” na karcie 50 przedstawia prawdopodobnie nauczającego Avicennę.

Rkps. 43/79

5. JEREMIAS GLOSSATUS

łacina, XIII w.,

pergamin, 290 x 190 mm, kart 104

Oprawa: deska, skóra biała, zapięcie (XIV/XV w.)

Rękopis trafił do biblioteki cysterskiej w Pelplinie jako fond uposażeniowy macierzystego klasztoru w Doberanie. Stanowi zatem jedną z pierwszych ksiąg miejscowego opactwa. Zawiera kilka skromnych inicjałów w kolorze czerwonym.

Rkps. 65/132

6. PETRUS Comestor

Sermones.

łacina, XIII w.,

pergamin, 210 x 145 mm, kart 135.

Oprawa: deska, skóra biała, zapięcie (wcześniej deski pokryte skórą brunatną) (XIV/XV w.)

Rękopis znalazł się w Pelplinie w formie uposażenia klasztoru przez dom macierzysty w Doberanie. Wolumin zawiera wstępny wstępny inicjał ozdobny, pozostałe skromne inicjały są w kolorze czerwonym.

Rkps. 113/299

7. AUGUSTINUS Aurelius s.

Sermones.

łacina, XIII w.,

pergamin, 240 x 180 mm, kart 144.

Oprawa: deska, skóra brunatna, resztki zapięcia (XIV/XV w.)

Rękopis pochodzi z cysterskiego opactwa w Doberanie – domu macierzystego klasztoru pelplińskiego; zawiera drobne dwubarwne inicjały czerwono-niebieskie.

Rkps. 114/195

8. AUGUSTINUS Aurelius s.

De civitate Dei.

łacina, 1427 r.,

pergamin, 360 x 285 mm, kart 257.

Oprawa: deska, skóra biała, zapięcia, ślady narożników (XIV/XV w.)

Rękopis zawiera liczne ozdobne dwubarwne inicjały niebiesko-czerwone z marginalnymi pionowymi motywami filigranowymi.

Rkps. 8/5

9. BIBLIA

Libri Regum et Paralipomenon in translatione beati Hieronimi cum prologis eiusdem auctoris.

łacina, XII/XIII w.,

pergamin, 360 x 255 mm, kart 151.

Oprawa: deska, skóra biała, resztki zapięć i ślady narożników (XIV/XV w.)

Rękopis zawiera kilka ozdobnych inicjałów wielobarwnych, plecionkowych z ornamentami roślinnymi wykonanych tą samą ręką co poz. 10.

Rkps. 10/12

10. BIBLIA

Parabola Salomonis, Ecclesiastes Liber Sapientiae, Liber Job, Liber Thobiae, Liber Judith, Liber Esdrae, Libri Machabeorum.

Translatio S. Hieronimi cum prologis eiusdem.

łacina, XII/XIII w.,

pergamin, 360 x 255 mm, kart 175.

Oprawa: deska, skóra brunatna (zdefektowana), ślady guzów (XV w.)

Rękopis zawiera ozdobne inicjały plecionkowe wielobarwne z ornamentem roślinnym i zwierzęcym wykonane tą samą ręką co poz. 9.

Rkps. 11/25

11. BIBLIA

Evangelium S. Lucae et Johannis. Translatio S. Hieronimi cum glossa ordinaria.

łacina, XIII w.,

pergamin, 365 x 255 mm, kart 191.

Oprawa: deska, skóra biała, ślady guzów (XIV/XV w.)

Kodeks zawiera incjał wstępny ozdobny wielobarwny, pozostałe inicjały są w kolorze czerwonym i niebieskim.

Rkps. 13/14

12. EVANGELIA

Evangelium S. Johannis Apostoli. Translatio S. Hieronymi cum prologo et glossa ordinaria.

łacina, XIII w.,

pergamin, 280 x 195 mm, kart 75.

Oprawa: deska, skóra biała, resztki klamer (XIV/XV w.)

Rękopis zawiera złożone i wielobarwne floratury (ozdobniki) na dwu pierwszych kartach oraz wiele ozdobnych inicjałów dwubarwnych (czerwono-niebieskich).

Rkps. 42/133

13. MAURITIUS Pruviniensis

Distictiones.

łacina, XII/XIV w.,

pergamin, 298 x 215 mm, kart 214.

Oprawa: deska, skóra biała, zapięcia, ślady inkatenacji (XIV/XV w.)

Manuskrypt zawiera wstępny ozdobny incjał złożony, pozostałe inicjały są dwubarwne czerwono-niebieskie.

Rkps. 69/108

14. NICOLAUS de Lyra

Postillae in Bibliam.

łacina, 1416 r.,

pergamin, 355 x 265 mm, kart 174.

Oprawa: deska, skóra biała, zapięcia, ślady narożników (XIV/XV w.)

Manuskrypt zawiera wiele dwubarwnych inicjałów czarno-czerwonych plecionkowych.

Rkps. 22/11

15. NICOLAUS de Lyra

Postillae super Job, Isaiam, Jeremiam, Ezechielem et Danielelem.

łacina, XIV w.,

pergamin, 400 x 285 mm, kart 194.

Oprawa: deska, skóra różowa, ślady narożników, guzy, zapięcie (XIV/XV w.)

Manuskrypt zawiera wstępny inicjał złożony z wyobrażeniami zoomorficznymi, pozostałe filigranowe inicjały są dwubarwne niebiesko-czerwone, niektóre okazałe uzupełnione dekoracją florystyczną.

Rkps. 5/1

16. NICOLAUS de Lyra

Postilla super Pentateuchon.

łacina, XIV w.,

pergamin, 340 x 255 mm, kart 243.

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe, ślady zapięć i narożników (XV w.)

Kodeks zawiera wiele filigranowych inicjałów z dekoracją marginalną okalającą kolumny tekstu.

Rkps. 23/19

17. PETRUS Aureoli

Commentarius in IV, II et III libros Sententiarum Petri Lombardi.

łacina, 1317 r.,

pergamin, 328 x 218 mm, kart 278.

Oprawa: deska, skóra biała (zachowana fragmentarycznie), resztki klamer, ślady guzów i narożników (XIV/XV w.)

Rękopis zawiera m.in. dwa złożone inicjały figuralne.

Rkps. 46/85

18. THOMAS de Aquino

Summa theologiae. Pars prima.

łacina, XIV w.,

pergamin, 345 x 260 mm, kart 210.

Oprawa: deska, skóra brunatna zachowana tylko w części grzbietowej, zapięcia (XV w.)

Rękopis zawiera wiele ozdobnych inicjałów dwubarwnych czerwono-niebieskich.

Rkps. 19/29

19. ANONYMUS

Sermones de tempore.

łacina, XII w.,

pergamin, 335 x 220 mm, kart 122.

Oprawa: deska, skóra biała (zachowana fragmentarycznie), resztki zapięć (XIV/XV w.)

Rękopis zawiera ozdobny wstępny inicjał czerwony plecionkowy oraz wiele skromnych inicjałów w kolorze czerwonym.

Rkps. 44/70

20. TABULATURA

notacja muzyczna, 1620-1630 r.,

papier, 260 x 175 mm, kart 140.

Oprawa: tektura, skóra brunatna, tłoczenia ślepe (XVII w.)

Ostatni wolumin z sześciotomowego dzieła muzycznego, prawdopodobnie autorstwa zakonnika cysterskiego z Pelplina Feliksa Trzcńskiego. Manuskrypt zawiera 911 kompozycji wielogłosowych, głównie motety, msze, „Magnificat”, „Te Deum”. Należy do największych siedemnastowiecznych źródeł muzycznych w Europie.

Rkps. 308^a (386^a)

Inkunabuły

21. ALEXANDER de Hales

Summa universae theologiae. P. I.

Nürnberg, Antonius Koberger, 24 I 1482. 2°

IP 194

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe, resztki klamer, ślady narożników (XV w.)

Egzemplarz posiada wstępny inicjał złożony, pozostałe inicjały są w kolorach niebieskim i czerwonym.

Inc. F. 819

22. ALEXANDER de Hales

Summa universae theologiae. P. II.

Nürnberg, Antonius Koberger, 29 XI 1481. 2°

IP 194

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe, resztki zapięć, ślady narożników (XV w.)

Wolumin posiada wstępny ozdobny inicjał złożony, pozostałe inicjały są czerwone i niebieskie.

Inc. F. 820

23. ALEXANDER de Hales

Summa universae theologiae. P. III.

Nürnberg, Antonius Koberger, 6 V 1482. 2°

IP 194

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe, dolna i górna okładzina posiada po dwa narożniki, resztki zapięć (XV w.)

Nicolaus de Lyra, Postillae super Job...
Rkps. 5/1, fol. 1r, poz. 15

Petrus Aureoli Commentarius...
Rkps. 46/85, fol. 1^r, poz. 17

Inkunabul zawiera wstępny ozdobny inicjał złożony, pozostałe inicjały są w kolorach niebieskim i czerwonym.

Inc. F. 821

24. ALEXANDER de Hales

Summa universae theologiae. P. IV.

Nürnberg, Antonius Koberger, 23 VIII 1482. 2°

IP194

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe resztki zapieć, ślady narożników na górnej okładzinie, na dolnej okładzinie zachowane 3 narożniki (XV w.)

Tom zawiera wstępny inicjał złożony, pozostałe inicjały są niebieskie i czerwone.

Inc. F. 822

25. BIBLIA

Biblia, cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guillelmi Britonis in omnes prologos s. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering.- Nicolaus de Lyra: Contra perfidiam Iudaeorum.

Nürnberg, Antonius Koberger, 7 V 1485. 2°

IP 1044

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe, resztki zapieć (XV w.)

Egzemplarz pochodzi z daru kanonika i archidiacona warmińskiego – Jana Scultetiego, przyjaciela Mikołaja Kopernika. Zawiera złożony inicjał na pierwszej karcie, pozostałe inicjały są niebieskie i czerwone.

Inc. F. 427

26. CICERO Marcus Tullius

De officiis etc., cum commentis.

Venezia, Marinus Saracenus, 20 XII 1487. 2°

IP 1579

Oprawa: deska, skóra biała, tłoczenia ślepe, zapiecia (XV w.)

Pelpliński wolumin jest jedynym egzemplarzem w kraju. Karty tomu pokrywają liczne glosa marginalne i interlinearne.

Inc. F. 713

27. COLUMNNA Guido de

Historia destructionis Troiae.

Strassburg, [Typographus Iordani = Georgius Husner], ca 25 VII 1494. 2°

IP 1663

adligat:

CAOURSIN Guillelmus

Rhodiorum historia (1480-1489).

Ulm, Ioannes Reger, 24 X 1496. 2°

IP 1390

Na terenie Polski egzemplarz notowany jest tylko w bibliotece pelplińskiej.

adligat:

LUPOLDUS III Bebenburgensis, episcopus Bambergensis

Germanorum veterum principum zelus et fervor in christianam religionem Deique ministros.

Basel, Ioannes Bergmann, 15 V 1497. 2°

IP 3494

Oprawa: pergaminowa karta rękopisu, tektura, (XVI w.)

Inc. F. 630-632

28. DUNS Scotus Ioannes

Quaestiones in IV libros Sententiarum. Ed. Thomas Penket et Bartholomaeus Bellatus. P. I.

Venezia, Ioannes de Colonia et Ioannes Manthen, 26 VII 1477. 2°

IP 1993

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe, zapięcia, ślady narożników (XV w.)

Dzieło posiada wstępny inicjał złożony oraz pozostałe inicjały w kolorze niebieskim i czerwonym.

Inc. F. 449

29. DUNS Scotus Ioannes

Quaestiones in IV libros Sententiarum. Ed. Thomas Penket et Bartholomaeus Bellatus. P. IV.

Venezia, Ioannes de Colonia et Ioannes Manthen, s. a. 2°

IP 1993

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe, resztki klamer, ślady narożników (XV w.)

Inkunabuł zawiera wstępny inicjał złożony z floraturą, pozostałe inicjały są w kolorze niebieskim i czerwonym.

Inc. F. 450

30. DURANTI Guillelmus

Rationale divinorum officiorum.

Nürnberg, Antonius Koberger, 19 IV 1480. 2°

IP 2019

Oprawa: deska, skóra brunatna, skromne tłoczenia ślepe, guzy kościane, ślady zapieć (XV w.)

Tom zawiera dwa wstępne inicjały wielobarwne pierwszy z floraturą, pozostałe czerwone.

Inc. F. 711

31. HEROLT Ioannes

Sermones Discipuli de tempore et de sanctis cum Promptuario exemplorum et de Beata Virgine.

Basel, Nicolaus Kessler, 2 III 1486. 2°

IP 2753

Oprawa: tektura, półskórek XVIII/XIX w.

Inkunabuł zawiera wstępny ozdobny inicjał złożony, pozostałe inicjały są w kolorze niebieskim i czerwonym.

Inc. F. 704

32. IACOBUS de Forlivio

De intensione et remissione formarum.

[Treviso, Michael Manzolus, ca 1480]. 2°

IP 2942

Pelpliński egzemplarz stanowi unikat w skali kraju.

adligat:

PETRUS de Bergamo

Etymologiae, seu Concordantiae conclusionum Thomae Aquinatis
in quibus videtur sibi contradicere.

Köln, Arnoldus Ther Hoernen, 1480. 2°

IP 4310

Oprawa: deska, skóra różowa, skromne tłoczenia ślepe, resztki zapieć
(XV w.)

Inc. F. 463-464

33. IACOBUS de Voragine

Legenda aurea.

[Strassburg, Typographus Legendae aureae], 1481. 2°

IP 2989

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe, komplet guzów, resztki
klamer (XV w.)

*Inkunabuł zawiera wstępny złożony inicjał z floraturą, pozostałe ini-
cjały są w kolorach niebieskim i czerwonym.*

Inc. F. 742

34. IOANNES de Bromyard

Summa praedicatorum. P. I.

[Basel, Ioannes Amerbach, non post 1484]. 2°

IP 3083

Oprawa: deska, skóra biała, tłoczenia ślepe, ślady narożników, zapieć-
cia (XV w.)

*Egzemplarz zawiera dwa pierwsze inicjały złożone z floraturą, pozo-
stałe niebieskie i czerwone.*

Inc. F. 803

35. NICOLAUS de Lyra

Postilla super totam Bibliam, cum expositionibus Guillelmi Britonis
et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering. P. I.

[Strassburg, Typographus Henr. Ariminensis = Georgius Reyser,
ca 1474/7]. 2°

IP 3950

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe, zapiećcia (XV w.)

Wolumin zawiera wstępny inicjał wielobarwny z floraturą, pozostałe inicjały są czerwone i niebieskie.

Inc. F. 866

36. PETRUS Comestor

Historia scholastica.

Strassburg, [Typographus Iordani = Georgius Husner], post 24 II 1485. 2°

IP 4320

adligat:

LUDOLPHUS de Saxonia

Meditationes de vita Christi in compendium redactae.

[Louvain, Ioannes de Padeborn, ca 1484/87]. 2°

IP 3481

Oprawa: deska, skóra brunatna, tłoczenia ślepe, zapięcie, ślady narożników (XV w.)

Dzieło to w Polsce notowane jest tylko w bibliotece pelplińskiej. Stanowi zatem unikat w skali krajowej. Wolumin podarowany został bibliotece cystersów przez przyjaciela Mikołaja Kopernika, archidiakona i kanonika warmińskiego – Jana Scultetiego.

Inc. F. 412-413

Literatura

Ciemnołoński J., Pasierb J., *Pelplin*, Wrocław 1978.

Glemma T., *Biblioteka biskupstwa chełmińskiego w Pelplinie*, [w:] *Biblioteki wielkopolskie i pomorskie*, red. S. Wierczyński, Poznań 1929, s. 289-294.

Grzeszewski J., *Polonika w księgozbiorze cysterskiego opactwa Beatae Virginis Maria w Pelplinie*, Toruń 1997 (maszynopis).

Hinz E., *Z dziejów muzyki kościelnej w diecezji chełmińskiej*, Pelplin 1994.

Inkunabuly w bibliotekach polskich. Centralny katalog. Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur, pod red. A. Kaweckiej-Gryczowej, oprac. M. Bohonos et E. Szandorowska, T. 1. Wrocław [i in.] 1970, T. 2. *Uzupełnienia. Indeksy*, pod red. A. Kaweckiej-Gryczowej, oprac. M. Bohonos, M. Spandowski i E. Szandorowska, Wrocław [i in.] 1993.

Karłowska-Kamzowa A., *Malarstwo miniaturowe*, [w:] *Malarstwo gotyckie na Pomorzu Wschodnim*, Warszawa-Poznań 1990, s. 178-218.

Karłowska-Kamzowa A., *Znaczenie iluminatorstwa cysterskiego dla rozwoju gotyckiej dekoracji rękopisów na ziemiach polskich (Śląsk, Pomorze, Wielkopolska)*, [w:] *Historia i kultura cystersów w dawnej Polsce i ich europejskie związki*, Poznań 1987, s. 367-385.

Mędrek H., *Iluminacja Graduału L. 13 w Bibliotece Seminarium Duchownego w Pelplinie*, *Studia Pelplińskie* 1975, s. 297-313.

Nierzwicki K., *Zabytki piśmiennictwa*, [w:] R. Ciecholewski, *Skarby Pelplina*, Pelplin 1997, s. 187-217.

Pasierb J. St., *Pelplin i jego zabytki*, Pelplin 1993 (druk 1995).

Rękopisy Biblioteki Seminarium Duchownego w Pelplinie, opr. W. Seńko, [w:] *Biblioteka Narodowa. Katalog Mikrofilmów*, Nr 14, Warszawa 1969.

Rozanow Z., *Ikonomia rękopisów biblioteki cystersów w Pelplinie a ich gatunki literackie*, [w:] *Treści dzieła sztuki. Materiały z sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki Gdańsk*, grudzień 1966, Warszawa 1969, s. 33-52.

Strutyńska M., *Dzieje i stan obecny kolekcji inkunabułów pelplińskich*, „*Studia Pelplińskie*”, XVII, 1986, s. 319-344.

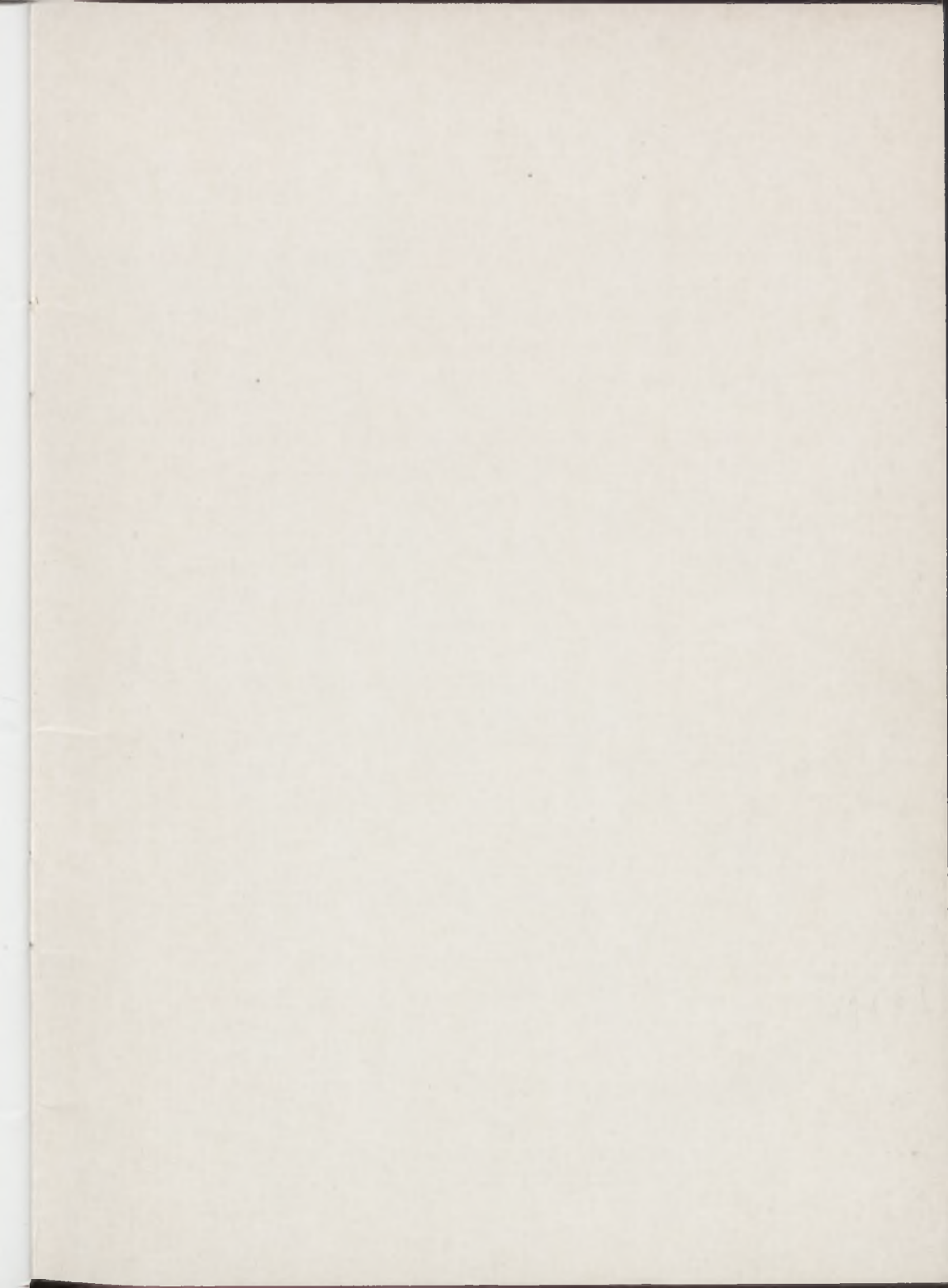
3-1

Biblioteka Główna UMK

300041146437

- [w:] R. Ciecholewski, *Skarby Pelplina*, Pelplin 1997 (druk 1997).
- Rękopisy Biblioteki Seminarium Duchownego w Pelplinie, opr. W. Szcika, [w:] Biblioteka Narodowa. Katalog Mikrofilmów, Nr 14, Warszawa 1989.
- Rozanow Z., Monografia rękopisów biblioteki cystersów w Pelplinie z ich katalogi literatury, [w:] *Studia Pelplińskie*, t. 1, Pelplin 1986, s. 33-52.
- Strużyńska M., *Współczesne rękopisy w bibliotece Pelplińskiej*, [w:] *Biblioteczna Biblioteczka*, t. 1, 1986, s. 111-112.
- [w:] *Biblioteczna Biblioteczka*, t. 1, 1986, s. 111-112.
- [w:] *Biblioteczna Biblioteczka*, t. 1, 1986, s. 111-112.
- Grzeszowski J., *Polonia w Lipsku*, Warszawa 1997 (druk 1997).
- Reine W., *Reine Maria w Pelplinie*, Toruń 1997 (druk 1997).
- Wink H., *Z dziejów muzyki kościelnej w diecezji chełmińskiej*, Pelplin 1994.
- Inkunabuly w bibliotekach polskich*, Centralny katalog Incunabula quae in bibliotheca Poloniae asservantur, pod red. A. Kaweckiej-Gryczowej, oprac. M. Bochonek et B. Szrandrowskiej, T. 1, Wrocław [i in.] 1970, T. 2, *Uzupełnienia. Indeksy*, pod red. A. Kaweckiej-Gryczowej, oprac. M. Bochonek, M. Spandowski i E. Szandorowska, Wrocław [i in.] 1973.
- Karlowska-Kamzowa A., *Malarsztwo gotyckie na Pomorzu*, [w:] *Malarsztwo gotyckie na Pomorzu*, Warszawa-Poznań 1990, s. 178-218.
- Karlowska-Kamzowa A., *Znaczenie iluminatorstwa cysterskiego dla rozwoju gotyckiej dekoracji rękopisów na ziemiach polskich (Śląsk, Pomorze, Wielkopolska)*, [w:] *Historia i kultura cystersów w dawnej Polsce i ich europejskie zwłoki*, Poznań 1987, s. 367-385.
- Mędrak H., *Iluminacja Grudnia I. 13 w Bibliotece Seminarium Duchownego w Pelplinie*, *Studia Pelplińskie* 1973, s. 297-313.

Starodruki
Biblioteka
Główna
UMK Toruń

S.4

854609

Biblioteka Główna UMK

300041146437

laue

cofite bi

le lu

ser cordia su

ISBN 83-87668-21-4

QpCARD 101 v2

